

V I Lenin**Fackföreningarnas roll och uppgifter under den Nya Ekonomiska Politiken****Beslut av RKP(b):s centralkommitté fattat den 12 januari 1922*****1. Den nya ekonomiska politiken och fackföreningarna***

Den nya ekonomiska politiken medför en rad väsentliga förändringar i proletariatets och följaktligen också i fackföreningarnas läge. Den övervägande massan av produktionsmedel på industrins och trafikväsendets område förblir i den proletära statens händer. Denna omständighet jämte nationaliseringen av jorden visar, att den nya ekonomiska politiken inte förändrar arbetarstatens natur, fastän den i väsentlig grad ändrar metoderna och formerna för det socialistiska uppbygget, ty den tillåter ekonomisk tävlan mellan socialismen, som håller på att byggas upp, och kapitalismen, som strävar att åter komma på fötter, i syfte att genom marknaden tillfredsställa de miljonhövdade bondemassornas behov.

Förändringarna i det socialistiska uppbyggets former är föranledda av den omständigheten, att kommunistiska partiet och sovjetmakten i hela sin politik för övergång från kapitalismen till socialismen nu tillämpar särskilda metoder i denna övergång och i många avseenden handlar på ett annat sätt än tidigare, erövrar en rad positioner genom »en ny flankrörelse», så att säga, företar ett återtag i syfte att bättre förbereda sig till en ny offensiv mot kapitalismen. Bland annat tillåtes nu statsreglerad fri handel och kapitalism, och de befinner sig i utveckling. Å andra sidan har de socialiserade statsföretagen överförts till s. k. självständig driftsekonomi, d. v. s. ställts på affärsmässigt grundval, vilket med hänsyn till landets allmänna kulturella efterblivenhet och utmattning i större eller mindre mån oundvikligt kommer att väcka det intrycket hos massorna, att det råder motsättning mellan dessa företags förvaltning och de arbetare som är sysselsatta på dem.

2. Statskapitalismen i den proletära staten och fackföreningarna

Utan att förändra sin natur kan den proletära staten tillåta fri handel och utveckling av kapitalismen endast inom bestämda gränser och endast under förutsättning att staten reglerar (övervakar, kontrollerar, bestämmer formerna, ordningen etc. för) privathandeln och privatkapitalismen. Framgången för en sådan reglering beror inte endast på statsmakten utan i ännu högre grad på mogenheten hos proletariatet och de arbetande massorna i allmänhet, på kulturnivån m. m. Men även om denna reglering vinner full framgång, kommer motsättningen i klassintressena mellan arbetet och kapitalet ovillkorligen att fortbestå. Därför blir det härefter en av fackföreningarnas viktigaste uppgifter att allsidigt och på allt sätt försvara proletariatets klassintressen i dess kamp mot kapitalet. Denna uppgift bör öppet ställas på en av de främsta platserna, och fackföreningsapparaten måste i enlighet härmed reorganiseras, ändras eller kompletteras (konfliktkommissioner, strejkkfonder, fonder för ömsesidig hjälp m. m. bör bildas, eller rättare sagt byggas upp).

3. De till s. k. självständig driftsekonomi överförda statsföretagen och fackföreningarna

Statsföretagens överförande till s. k. självständig driftsekonomi är ofrånkomligt och oskiljaktigt förbundet med den nya ekonomiska politiken, och i närmaste framtid kommer denna typ oundvikligt att bli den förhärskande, om inte rent av den enda. I verkligheten betyder detta, att då den fria handeln nu är tillåten och utvecklar sig, så kommer statsföretagen

i avsevärd grad att överföras på affärsmässig grundval. Denna omständighet, i samband med den bjudande nödvändigheten att höja arbetsproduktiviteten, att uppnå att varje statsföretag drives utan förlust och med vinst, i samband med den ofrånkomliga uppkomsten av särskilda intressen hos varje ämbetsverk och överdrivet nit från dess sida, framkallar oundvikligt en viss intresse motsättning i frågor rörande arbetsförhållandena på företaget mellan arbetarmassan och direktörerna som leder statsföretagen eller de ämbetsverk som de sorterar under. Därför är det fackföreningarnas ovillkorliga plikt, vad det gäller de socialiserade företagen, att försvara de arbetandes intressen, att såvitt möjligt bidra till att höja deras levnadsstandard samt oavlatligt rätta de ekonomiska organens fel och överdrifter i den mån de orsakas av byråkratiska förvrängningar i statsapparaten.

4. Den väsentliga skillnaden mellan proletariats klasskamp i en stat, som erkänner privatäganderätten till jorden, fabrikerna etc. och där den politiska makten befinner sig i kapitalistklassens händer, och proletariats ekonomiska kamp i en stat, som inte erkänner privatäganderätten till jorden och de flesta storföretagen, en stat där den politiska makten befinner sig i proletariats händer

Så länge klasserna finns till är klasskampen oundviklig. Under övergångstiden från kapitalism till socialism är tillvaron av klasser oundviklig, och Rysslands kommunistiska partis program fastställer fullt bestämt, att vi endast tar de första stegen i övergången från kapitalismen till socialismen. Därför måste kommunistiska partiet och sovjetmakten samt även fackföreningarna öppet erkänna, att en ekonomisk kamp är förhanden och att den är oundviklig, till dess elektrifieringen av industrin och lantbruket åtminstone i huvudsak slutförts och därmed alla rötter för småhushållningen och marknadens herravälde avskurits.

Å andra sidan är det uppenbart, att strejkkampens slutmål under kapitalismen är att bryta ned statsapparaten och störta den givna klassens statsmakt. Men i en proletär stat av övergångstyp, sådan som vår är, kan slutmålet för varje aktion från arbetarklassens sida endast vara att stärka den proletära staten och den proletära klassens statsmakt genom kamp mot byråkratiska förvrängningar samt fel och svagheter hos denna stat, genom att tygla klassaptiten hos kapitalisterna, som söker slingra sig undan dess kontroll o. s. v. Därför kan kommunistiska partiet, sovjetmakten och fackföreningarna på inga villkor glömma och får aldrig dölja för arbetarna och de arbetande massorna, att användningen av strejkkamp i en stat där proletariatet innehar statsmakten kan förklaras och rättfärdigas endast med att det förekommer byråkratiska förvrängningar av den proletära staten och allehanda kvarlevor av det förgångna i dess institutioner — detta å ena sidan och å den andra med de arbetande massornas omogenhet och kulturella efterblivenhet.

Vid slitningar och konflikter mellan enskilda grupper av arbetarklassen och enskilda institutioner och organ för arbetarstaten är det därför fackföreningarnas uppgift att medverka till att konflikterna biläggas så snabbt och smärtfritt som möjligt och med största möjliga fördelar för de arbetargrupper som de företräder, såvida dessa fördelar kan uppnås utan förfång för andra grupper och utan skada för utvecklingen av arbetarstaten och dess näringsliv i dess helhet; ty endast denna utveckling kan lägga grunden för arbetarklassens materiella och andliga välfärd. Den enda riktiga, sunda och ändamålsenliga metoden för att bilägga slitningar och konflikter mellan enskilda delar av arbetarklassen och arbetarstatens organ är att fackföreningarna deltar som medlare och genom sina behöriga organ antingen upptar förhandlingar med vederbörande ekonomiska organ på grundval av exakt formulerade krav och förslag från båda sidorna, eller också appellerar till högre statliga instanser.

I sådana fall, då ett felaktigt handlingssätt från hushållningsorganens sida, vissa arbetargrupperns efterblivenhet, provokatorisk verksamhet av kontrarevolutionära element eller slutligen bristande omtänksamhet av de fackliga organisationerna själva leder till öppna konflikter i form av strejker på statsföretag m. m., är det fackföreningarnas uppgift att medverka till snarast möjliga biläggande av konflikterna genom att vidta åtgärder som står i samklang med fackföreningsarbetets natur: åtgärder för att undanröja faktiska fel och missförhållanden, för att tillfredsställa massornas rättmätiga och realiserbara krav, för att politiskt påverka massorna o. s. v.

En av de viktigaste och mest ofelbara gradmätarna på om en fackförenings arbete är riktigt och framgångsrikt är fastställandet av, i vilken mån den lyckas avvärja masskonflikter på statsföretag genom att bedriva en förtänksam politik med sikte på att effektivt och allsidigt värna arbetarmassans intressen och att i tid undanröja anledningarna till konflikter.

5. Återgång till frivilligt medlemskap i fackföreningarna

Fackföreningarnas formella inställning, enligt vilken alla lönarbetare utan undantag inregistreras som fackföreningsmedlemmar, har medfört en viss grad av byråkratisk förvrängning i fackföreningarna och lösryckt dem från de breda medlemsmassorna. Därför är det nödvändigt att högst beslutsamt genomföra frivilligt medlemskap, både då det gäller individuellt och kollektivt inträde i fackföreningarna. Under inga omständigheter får man kräva av fackföreningsmedlemmarna att de skall hysa bestämda politiska åsikter, i detta avseende liksom ifråga om religionen måste fackföreningarna vara partilösa. I den proletära staten bör man fordra av fackföreningsmedlemmarna endast att de skall förstå den kamratliga disciplinen och nödvändigheten av att sammansluta arbetarnas krafter för att värna de arbetandes intressen och hjälpa de arbetandes makt, d. v. s. sovjetmakten. Den proletära staten måste främja arbetarnas fackliga sammanslutning såväl i rättsligt som i materiellt avseende. Men fackföreningarna får inte ha några rättigheter utan plikter.

6. Fackföreningarna och driftsledningen

Sedan proletariatet erövat statsmakten ligger dess viktigaste och fundamentala intresse i att öka produktmängden och att stegra samhällets produktivkrafter i väldig omfattning. Denna uppgift, som klart formulerats i Rysslands kommunistiska partis program, är för närvarande särskilt akut hos oss till följd av ruinerings-, hungersnöden och förfallet efter kriget. Därför är den snabbaste och säkraste möjliga framgången vid återställandet av storindustrin ett villkor, utan vars fullgörande en framgång i det allmänna verket att befria arbetet från kapitalets ok och att säkra socialismens seger är otänkbar. Och för att uppnå denna framgång under de förhållanden, som nu råder i Ryssland, kräves det oavvisligt att all makt koncentreras i driftsledningarnas händer. Dessa ledningar, som i regel är uppbyggda enligt principen om enmansledning, måste självständigt reglera fastställandet av lönesatserna, fördelningen av pengar, ransoner, arbetskläder och all annan försörjning på basis av och inom gränserna för de med fackföreningarna slutna kollektivavtalen, varvid de skall ha största möjliga manöverfrihet, utöva strikt kontroll över de faktiska framgångar som uppnås ifråga om att öka produktionen och få den att drivas utan förlust och att bli vinstgivande, samt omsorgsfullt välja ut de mest framstående och dugliga administratörerna o. s. v.

Under dessa förhållanden bör varje direkt ingripande i företagens förvaltning från fackföreningarnas sida betraktas som absolut skadligt och otillåtligt.

Det skulle dock vara alldeles oriktigt att tolka denna obestriddliga sanning på så sätt, att fackföreningarna inte skall delta i den socialistiska organiseringen av industrin och i den

statliga industrins förvaltning. Detta deltagande är nödvändigt i exakt bestämda former, nämligen följande.

7. Fackföreningarnas roll och deltagande i den proletära statens ekonomiska och statliga organ

Proletariatet är klassgrundvalen för den stat, som genomför övergången från kapitalismen till socialismen. I ett land där småbönderna i hög grad överväger kan proletariatet framgångsrikt fullgöra denna uppgift endast om det ytterst skickligt, försiktigt och successivt upprättar ett förbund med det överväldigande flertalet av bönderna. Fackföreningarna måste vara statsmaktens närmaste och ständiga medarbetare, och denna ledes i all sin politiska och ekonomiska verksamhet av arbetarklassens medvetna avantgarde — kommunistiska partiet. Fackföreningarna, som är kommunismens skola i allmänhet, måste särskilt vara en skola för att träna hela massan av arbetare, och sedan även alla arbetande i konsten att leda den socialistiska industrin (och så småningom även lantbruket).

Utgående från dessa principiella grundsatser bör följande huvudformer för fackföreningarnas deltagande i den proletära statens ekonomiska och statliga organ fastställas för den närmaste perioden:

1. Fackföreningarna deltar i bildandet av alla ekonomiska och statliga organ, som är förbundna med näringslivet, och uppställer sina kandidater till dem med angivande av kandidaternas tjänsteår, erfarenhet o. dyl. Frågans avgörande tillkommer uteslutande de ekonomiska organen, vilka också bär hela ansvaret för respektive organs arbete. Härvid tar de ekonomiska organen i betraktande de omdömen, som respektive fackföreningar gett om samtliga kandidater.
2. En av fackföreningarnas viktigaste uppgifter är att framföra och utbilda administratörer ur arbetarnas och de arbetande massornas led överhuvud taget. För närvarande har vi tiotals administratörer för industrin, som är fullt tillfredsställande, och hundratals mer eller mindre tillfredsställande, men inom närmaste tid kommer vi att behöva hundratals av den förra och tusentals av den senare kategorin. Fackföreningarna måste mycket noggrannare och mer energiskt än hittills genomföra en systematisk registrering av alla arbetare och bönder, som är lämpliga för ett sådant arbete, samt grundligt, allsidigt och praktiskt pröva framstegen i deras utbildning för förvaltningsarbetet.
3. Det är nödvändigt att stärka fackföreningarnas deltagande i alla den proletära statens planeringsorgan, i utarbetandet av de ekonomiska planerna, produktionsprogrammen samt användningen av fonderna för arbetarnas materiella försörjning, i urvalet av företag, som fortfarande skall försörjas av staten, utarrenderas eller lämnas i koncession o. s. v. Fackföreningarna skall inte påtaga sig några direkta kontrollfunktioner beträffande produktionen på privata eller utarrenderade företag utan verkställa sitt deltagande i regleringen av den privatkapitalistiska produktionen uteslutande genom att delta i motsvarande statliga organ. Samtidigt som fackföreningarna deltar i det allmänna kultur- och bildningsarbetet samt i produktionspropagandan, måste de genom denna verksamhet allt vidare och djupare dra in arbetarklassen och de arbetande massorna i hela det statliga ekonomiska uppbygget, bekantgöra dem med alla sidor av det ekonomiska livet, med alla sidor av industriarbetet från råvaruansaffningen till produktens realiserande, samt ge dem en alltmer konkret uppfattning om såväl den socialistiska hushållningens enhetliga statsplan som arbetarens och bondens praktiska intresse av att denna plan fullgöres.
4. Utarbetandet av lönetarifferna, försörjningsnormerna m. m. utgör en av de oundgängliga beståndsdelarna i fackföreningarnas arbete vid socialismens uppbygge och deras deltagande i

industrins förvaltning. Bland annat måste de disciplinära domstolarna oavlåttligt verka för att höja arbetsdisciplinen och de kultiverade formerna i kampen för densamma och för ökad produktivitet, dock utan att på något sätt inblanda sig i folkdomstolarnas eller i driftsledningens funktioner.

Denna uppräknig av fackföreningarnas viktigaste funktioner i den socialistiska hushållningens uppbygge måste naturligtvis utarbetas i detalj av fackföreningarnas och sovjetmaktens respektive organ. Det väsentligaste för att höja folkhushållningen och stärka sovjetmakten består i att man — med hänsynstagande till erfarenheterna från det väldiga arbete, som fackföreningarna utfört vid hushållningens organisering och förvaltning, och likaså till de fel som orsakat inte så liten skada genom en direkt, oförberedd, inkompetent och oansvarig inblandning i förvaltningen — målmedvetet och beslutsamt tar itu med ett ihärdigt och sakligt arbete, beräknat för en lång rad år och avsett att ge arbetarna och alla arbetande praktisk skolning i konsten att förvalta hela landets hushållning.

8. Förbindelse med massorna — den viktigaste betingelsen för allt fackföreningsarbete

Förbindelse med massorna, d. v. s. med det väldiga flertalet arbetare (och sedan med alla arbetande) är den viktigaste och mest grundläggande betingelsen för att fackföreningarnas verksamhet, av vad slag den vara må, skall ha framgång. I fackföreningarna och deras apparat, nedifrån och ända upp, måste skapas — och praktiskt prövas på grund av erfarenheterna under en lång rad år — ett helt system av kamrater i ansvarig ställning, och absolut inte bara ur kommunisternas led, vilka måste leva bland arbetarna, känna till deras liv i grund och botten, förstå att i varje fråga, i varje ögonblick ofelbart fastställa massans stämning, dess verkliga strävanden, behov och tankar. De måste vara i stånd att utan ett spår av falsk idealisering fastställa graden av massans medvetenhet och styrkan av det inflytande, som olika fördomar och kvarlevor av det förgångna utövar på den; de måste förstå att vinna massans gränslösa förtroende genom ett kamratligt förhållande till den och genom att omsorgsfullt tillgodose dess behov. En av de största och allvarligaste farorna för det i numerärt avseende oansenliga kommunistiska partiet, vilket som arbetarklassens avantgarde leder ett väldigt land, som (tillsvidare utan direkt stöd från mera avancerade länder) genomför övergången till socialismen, är faran för isolering från massan, faran för att avantgardet skall ila för långt framåt utan att »jämna ut fronten», utan att bevara den fasta förbindelsen med arbetets hela armé, d. v. s. med den väldiga majoriteten av arbetar- och bondemassan. Liksom den bästa fabrik med förträfflig motor och förstklassiga maskiner måste stå stilla, om transmissionsmekanismen från motoren till maskinerna skadats, så hotas vårt socialistiska uppbygge av en oundviklig katastrof, om transmissionsmekanismen från kommunistiska partiet till massorna — fackföreningarna — är felaktigt uppbyggd eller fungerar dåligt. Det räcker inte med att klargöra denna sanning, att erinra om den och bekräfta den, den måste organisatoriskt förankras inom fackföreningarnas hela struktur och i deras dagliga arbete.

9. Motsättningarna i fackföreningarnas ställning under proletariats diktatur

Av allt det sagda framgår, att det förefinnes en rad motsättningar mellan fackorganisationernas olika uppgifter. Å ena sidan är övertygelse och uppfostran huvudmetoden i deras verksamhet; å andra sidan kan de som deltagare i statsmaktens utövande inte vägra att delta också i tvångsåtgärder. Å ena sidan är det deras huvuduppgift att värna de arbetande massornas intressen i ordets mest direkta och omedelbara mening; å andra sidan kan de som deltagare i statsmaktens utövande och uppbyggare av folkhushållningen i dess

helhet inte vägra att tillgripa tryck. Å ena sidan måste de arbeta på militärt sätt, ty proletarietets diktatur är det mest förbittrade, mest hårdnackade och mest desperata klasskrig; å andra sidan lämpar sig de specifika militära arbetsmetoderna allra minst för fackföreningarna. Å ena sidan måste de kunna anpassa sig till massan, till dess givna nivå; å andra sidan får de absolut inte falla undan för massans fördomar och efterblivenhet utan oavslåligt lyfta den till en allt högre nivå etc., etc. Dessa motsättningar är inte tillfälliga, och det kommer att ta årtionden innan de övervinnes. Ty så länge det finns kvarlevor av kapitalismen och småproduktionen är motsättningar mellan dessa kvarlevor och socialismens groddar ofrånkomliga inom hela det samhälleliga systemet.

Av detta måste två praktiska slutsatser dras. Den första: för att fackföreningarnas arbete skall ha framgång är det inte nog med att ha en riktig uppfattning om deras uppgifter, det är inte nog med att de är riktigt uppbyggda; det kräves dessutom en särskild takt, förmåga att i varje enskilt konkret fall närma sig massan på ett särskilt sätt, att med minsta möjliga slitningar lyfta denna massa till en högre nivå i kulturellt, ekonomiskt och politiskt avseende.

Den andra slutsatsen: de nämnda motsättningarna kommer oundvikligt att framkalla konflikter, misshälligheter, slitningar m. m. Det behövs en högre instans, som besitter tillräcklig auktoritet för att genast kunna bilägga dem. En sådan instans är kommunistiska partiet och den internationella sammanslutningen av de kommunistiska partierna i alla länder — Kommunistiska internationalen.

10. Fackföreningarna och specialisterna

Grundsatserna i denna fråga är formulerade i Rysslands kommunistiska partis program. Men de kommer att stanna på papperet ifall man inte ständigt riktar uppmärksamheten på fakta, som visar i vilken grad de omsättes i praktiken. Sådana fakta från den senaste tiden är: för det första fall av mord på ingenjörer, som förövats av arbetare i socialiserade gruvor inte endast i Ural utan också i Donbass; för det andra att chefsingenjören vid Moskvas vattenverk, V. V. Oldenborger, begick självmord till följd av de outhärdliga arbetsförhållanden som han försatts i genom inkompetent och otillåtligt uppförande av medlemmar såväl i den kommunistiska particellen som i sovjetmaktens organ, vilket föranledde Allryska centrala verkställande utskottet att överlämna hela saken till rättslig undersökning.

Skulden för dylika företeelser faller i ojämförligt högre grad på kommunistiska partiet och sovjetmakten i dess helhet än på fackföreningarna. Men nu är det inte fråga om att fastställa måttet av den politiska skulden utan om att dra bestämda politiska slutsatser. Om inte alla våra ledande institutioner, d. v. s. kommunistiska partiet, sovjetmakten och fackföreningarna, når därhän att vi som vår ögonsten skyddar varje specialist, som arbetar samvetsgrant med sakkunskap och kärlek till sitt värv, även om han i ideologiskt avseende är helt främmande för kommunismen, så kan det inte bli tal om några allvarliga framgångar i det socialistiska uppbygget. Vi kan nog inte så snart uppnå detta, men vi måste till varje pris nå därhän, att specialisterna — som ett särskilt socialt skikt, vilket kommer att bestå till dess vi nått det kommunistiska samhällets högsta utvecklingsstadium — har det bättre ställt under socialismen än under kapitalismen både i materiellt och i rättsligt avseende, ifråga om kamratligt samarbete med arbetarna och bönderna samt i ideellt avseende, d. v. s. att de finner tillfredsställelse i sitt arbete i medvetande om att det är till nytta för samhället och oberoende av kapitalistklassens egoistiska intressen. Ingen kommer att erkänna ett ämbetsverk som någorlunda drägligt organiserat, om där inte bedrivs ett planmässigt arbete som ger praktiska resultat ifråga om att på allt sätt tillgodose specialisternas behov, att uppmuntra de bästa av dem, försvara och värna deras intressen o. s. v.

Fackföreningarna måste bedriva allt arbete av detta slag (eller systematiskt delta i motsvarande arbete inom samtliga ämbetsverk) inte med hänsyn till det givna ämbetsverkets intressen utan med hänsyn till arbetets intressen och folkhushållningens intressen i dess helhet. Vad specialisterna beträffar, så ålägges fackföreningarna det synnerligen svåra och mödosamma arbetet att dagligen påverka så breda arbetande massor som möjligt för att få till stånd ett riktigt inbördes förhållande mellan dem och specialisterna. Och endast ett sådant arbete kan medföra verkligt betydande praktiska resultat.

11. Fackföreningarna och de småborgerliga inflytandena på arbetarklassen

Fackföreningarna fyller sin verkliga uppgift först då de sammansluter mycket breda skikt av de partilösa arbetarna. Detta medför oundvikligt — särskilt i ett land där bönderna i hög grad överväger — att de politiska inflytanden, som utgör en överbyggnad till kapitalismens kvarlevor och till småproduktionen, är jämförelsevis seglivade just inom fackföreningarna. Dessa inflytanden är småborgerliga, d. v. s. de härrör å ena sidan från socialistrevolutionärerna och mensjevikerna (den ryska varianten av partierna i Andra internationalen och Två och en halv-internationalen) och å den andra från anarkisterna. Endast bland dessa strömningar har ett någorlunda avsevärt antal personer blivit kvar, vilka försvarar kapitalismen ideologiskt och inte av egoistiska klassmotiv samt alltjämt tror på den klasslösa naturen hos den »demokrati», »jämlighet» och »frihet» i allmänhet som de förkunnar.

Det är just denna socialekonomiska orsak och inte den roll, som enskilda grupper och än mindre enskilda personer spelar, som ger förklaringen till de kvarlevor (ibland också återupplivande) av sådana småborgerliga idéer, vilka kan iakttas hos oss i fackföreningarna. Kommunistiska partiet och de sovjetinstitutioner, som bedriver kultur- och bildningsarbete, samt alla kommunister i fackföreningarna måste därför ägna mycket större uppmärksamhet åt den ideologiska kampen mot småborgerliga inflytanden, strömningar och avvikelser inom fackföreningarna — så mycket mer som den nya ekonomiska politiken inte kan undgå att leda till ett visst stärkande av kapitalismen. Det är ovillkorligen nödvändigt att motverka detta genom att skärpa kampen mot de småborgerliga inflytandena på arbetarklassen.

Rysslands kommunistiska partis (bolsjevikerna) centralkommitté

Skrivet den 30 december 1921-4 januari 1922.

Publicerat i *Pravda* nr 12, 17 januari 1922.

V. I. Lenin, *Skrifter*, fjärde ryska uppl., b. 33, sid. 159-170.